

Dušan Popović

A DEMOKRATIKUS CENTRALIZMUS MINT
A FORRADALMI POLITIKAI SZERVEZET —
KÜLÖNÖSKÉPP A JUGOSZLÁV KOMMUNISTA
SZÖVETSÉG — ELMÉLETI-GYAKORLATI ESZKÖZE

I.

A demokratikus centralizmus olyan politikai-szervezési elv*, amely a forradalmi párt számára biztosítja a gondolat- és akcióegységet, vagyis az elmélet és gyakorlat összekapcsolását a világot megváltoztató konkrét tevékenység objektív-reális lehetősége érdekében.

A demokratikus centralizmus elméleti feltételeit Marx már az 1845 áprilisában lejegyzett Feuerbách-tézisekben megalapozta, a forradalom filozófiájának legelején. Ekkortájt tér át Marx a valláskritikáról az állam kritikájára és ezzel együtt a társadalom szervezési problémáira; készül a Német ideológia megírására.

Emlékeztetek arra, hogy az ismeretelméleti téziscsoportban (1, 3 és 5) a kontemplatív, passzív materializmus és az ismeretelméleti tétlenség helyébe a munkát állítja mint folytonosan oszcilláló szubjektum—objektum viszonyt és a cselekvő ember érzékelő tevékenységének meghatározó tényezőjét. A termelés szubjektív tényezője magának a létnek a keretében található, amely lét objektív, tárgyi tényező. A *valódi* emberi viszont a forradalmi, gyakorlati-kritikai tevékenység. Bár az ember maga a körülmények és a nevelés produktuma, az ember a körülményeket változtatja, és ahogy Marx mondta, a nevelőt magát is nevelni kell. Tehát a körülmények annyira alakítják az embert, amennyire az ember a körülményeket.

Az antropológiai-történelmi vonatkozású tézisek (4, 6, 7, 9 és 10) hangsúlyozzák, hogy az emberi lényeg semmiképp sem azonosítható az (egyes) individuum tiszta fogalmával, hanem az a társadalmi viszonyok összessége. A szocializmus annál inkább tudományos, minél inkább az

* A JKSZ KB Társadalmi Kutató Központja, valamint a köztársaságok és tartományok kommunista szövetségei marxista központjainak szervezésében 1982. május 5-én és 6-án Herceg Noviban a fenti címmel tudományos tanácskozást tartottak. Az itt elhangzottakból közöljük Dušan Popović bevezetőjét (I), írásbeli beszámolóját (II) és a vitában való felszólalását (III).

osztály és történelem meghatározta tevékeny ember áll középpontjában és minél inkább célja az elidegenedés valóságos megszüntetése. Ahhoz, hogy a kritika a dolgok gyökeréig hatoljon, fel kell ölelnie (dolgoznia) az emberek egymás közötti és természethez való viszonyát. A materializmus és a történelem között dialektikus viszony áll fenn, amely a világot magával a világgal magyarázza, a dialektikus materializmus ezzel szemben a világ átalakulását (fejlődését) is önmagából a világból feltételezi.

Az elmélet—gyakorlat viszonyát taglaló tézisek (2, 8) a megismerés elméletébe bevonják a gyakorlatot, mint kritériumot. Nem létezik elméletileg, immanensen lehetséges, teljes bizonyíték, mert a tárgyi igazság nem elméleti, hanem gyakorlati kérdés. Az igazság nemcsak elméleti viszony, hanem teljes egészében az elmélet—gyakorlat viszonya. Az ember a gyakorlatban igazolja a valóságot, gondolkodásának erejét és igazságát. Minden misztérium racionális megoldása az emberi gyakorlatban és annak megértésében található.

A legfontosabb a 11. tézis: „A filozófusok a világot csak (különbözőképpen) értelmezik; a feladat az, hogy megváltoztassuk.” A legfontosabb tehát a jövő, a valóság azon ismerveinek alapvető megismerése, amelyek a jövő hordozói, az a megismerés, amely továbbvisz, amely alapján a jövődőről alkotott tudás, a tudás—tendencia viszony megfogalmazódik. A gyakorlat az elmélet alapján fejlődik, mincs ellentét a megismerés és a változás között. A filozófia forradalmian változtatja a világot, a marxista elméletnek proletárforradalmi küldetése van. Az említett tézissel való visszaélésnek minősül az, amikor pragmatizmussal cserélik azt fel, vagy ha a gondolattól megfosztott sémára, tétlen antifilozófiára redukálják. Vagy ahogy Lenin írta, Marx tanítása azért mindenható (örök-érvényű), mert igaz.

A fenti elméleti alapokon jött létre a demokratikus centralizmus a munkásosztály és forradalmi élcsapata, a kommunista párt harca folyamán. E harc lényeges kérdése az elnyomottak és kizsákmányoltak felvilágosítása, a forradalmi-demokratikus eszmék szocializálása, a marxista elméletnek a tömegek anyagi erejévé változtatása volt. E folyamatban relatív önállósága keretei között a világot megváltoztató s közben önmagát is alakító szubjektum létrehozta a demokratikus centralizmust, hogy a konkrét viszonyok közepette minél jobb és kedvezőbb feltételeket teremtsen forradalmi aktivitásának és alkotó tevékenységének kibontakoztatásához. A demokratikus centralizmus elvének az eszmei mellett megvan a maga szűkebb, pártpolitikai jelentősége is. A forradalmi, gyakorlati-kritikai tevékenység közepette nem választható szét az eszmei és politikai egysége. A demokratikus centralizmus manapság nemcsak a kommunista pártok eszköze, hanem más forradalmi szervezeteké is, elsősorban a népfelszabadítóké, mert lehetővé teszi a föld elnyomott és nem egyenjogú munkásosztályai és népei számára, hogy a világot a maga valóságában tolmácsoló elmélettől vezetve ezt a világot meg is változtassák.

Forrását tekintve a demokratikus centralizmus a forradalmi marxiz-

musra épülve, az elmélet és gyakorlat összetett, dialektikus viszonyának tényezője a munkásosztálynak, különösen pedig forradalmi szervezetének gyakorlati-kritikai tevékenysége során. Az ilyen értelemben megalapozott demokratikus centralizmus csak abban az esetben válhat dogmává és csontosodhat meg, ha dogmává süllyesztjük azt az elméletet is, amely feltevéseiből létrejött. Ez esetben fontosabbá válik az önmagáért való szervezet a forradalmi irányultságú párttól, a polgári pragmatizmus a marxista elmélettől. A munkának, a munkásosztálynak, valamint a népeknek és magának az embernek a felszabadításáért folytatott forradalmi harc háttérbe kerül egy olyan prakticista politikával szemben, amely visszaél a marxizmussal és a szocializmussal, a munkásosztályt továbbra is bérvizonyba süllyeszti, elvitatja a népek és nemzetiségek egyenjogúságát a „korlátozott szuverenitás” jelszó értelmében és fokozza az ember elidegenedését.

A marxizmusra épülő demokratikus centralizmus azok számára, akik felismerik a társadalom és a világ fejlődésének történelmi szükségességét, valamint a munkásosztály, a népek és az ember felszabadításának szükségességét, lehetővé teszi a forradalmi akciót. A munka felszabadításáért folytatott forradalmi harcnak letéteményese nem lehet a magára maradt egyén, hanem csak az osztály, a nemzet keretein belül és az adott történelmi szituációban ható forradalmi szervezet tagja. A demokratikus centralizmus forradalmi elveinek megtagadása pedig a munkás- és osztályszempont megtagadását jelenti — áttérést a polgári társadalmat jellemző liberalizmusra és anarchizmusra.

A társadalom, különösen pedig a szocialista társadalom fejlődésével változnak a demokratikus centralizmus elvei — gazdagodnak és demokratizálódnak. A szocialista öngazgatású társadalom fejlődésének és a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek a tapasztalatai bizonyítják, hogy a demokratikus centralizmus elveibe épített minden új rendelkezés fejleszteti annak demokratikus komponensét, illetve tartalmát. Ezek következtében különösen a tagok és az alapszervezetek jogai és kötelezettségei szélesedtek, valamint a döntéshozatal demokratikus folyamata s vele együtt a tagok és alapszervezetek felelőssége is a határozatok megvalósítása terén. A forradalmi szervezet ilyen demokratizálása nélkül nem beszélhetünk a társadalom demokratizálásáról, illetve a közvetlen szocialista demokratizálás nélkül úgyszintén nem valósulhat meg az eszmei-politikai és akcióegység sem pedig Jugoszlávia munkásosztályának integrációja a munka felszabadításáért vívott harcban.

A demokratizálásnak — amely a munkásosztály és általában a dolgozók hatalmán alapul —, különösen fontos tényezője az osztály és a nemzeti szempontok állandó összehangolása, miszerint a termelőerők, a termelési, valamint a társadalmi-gazdasági viszonyok minden újabb fejlődési szakaszával erősödik a nemzeti egyenjogúság is. Ez a szocialista öngazgatású rendszerben különösen annak az elvnek bevezetésével jutott kifejezésre, melynek értelmében minden szocialista köztársaság és szocialista autonóm tartomány felel a maga és a közösség fejlődéséért. Ezzel

válí az öngazgatás a társadalmi-gazdasági és politikai viszonyok egységes rendszerévé.

Hogy a radikálisan megváltozott politikai rendszerben a Kommunista Szövetség megfelelő helye és tagjainak, valamint szervezeteinek alkotó eszmei-politikai aktivitása biztosított legyen, megfelelő változásokat kellett eszközölni a kommunista szövetségen belül érvényesülő demokratikus centralizmus elveiben. A demokratizálás további fokozása a tagoknak és az alapszervezeteknek a JKSZ politikája alakítása és valóra váltása terén jelentkező megnövekedett jogaiban és kötelezettségeiben jut kifejezésre. E politika pedig a köztársaságok és autonóm tartományok kommunista szövetségeinek egyenjogú, önálló, közös és egyforma kötelezettségeit szorgalmazza az egységes pánton belül.

Az ilyen szervezeti struktúra nem jelenti a JKSZ föderalizálását, mint ahogy a forradalom előtt, és folyamán sem minősült annak a Horvát, valamint a Szlovén Kommunista Pártok megalakítása, sem pedig a JKP önálló, tartományi pártbizottságainak létrehozása Szerbiában, Bosznia-Hercegovinában, Macedóniában, Crna Gorában és Vajdaságban. A JKSZ egységes programja és a JKSZ demokratikus centralizmusának egységes elvei biztosítják Jugoszlávia munkásosztályának, dolgozóinak, népeinek és nemzetiségeinek egységes eszmei-politikai akcióját. A föderalizmus és a széthúzás akkor jönnek létre, ha valamelyik köztársaság vagy autonóm tartomány kommunista szövetsége eltekint (eltér) a JKSZ programjától, statútumától, a demokratikus centralizmus elveitől, a JKSZ kongresszusainak politikai irányvonalától és a JKSZ KB álláspontjaitól. Más szóval attól, ha vezetőségeiben elharapóznak a frakciók. Ezek a frakciók pedig a munkásosztályt megkerülő döntéshozatalból erednek, vagyis az etatizmus, a bürokratikus centralizmus, a technokratizmus és nacionalizmus felé történő eltolódás következményei. Vagy ahogy azt írásbeli beszámolómban — az illegalitásban levő JKP, Josip Broz Tito és Edvard Kardelj álláspontjaira támaszkodva — hangsúlyozom: a föderálás és a JKSZ föderalizmusa nem szervezési kérdés, hanem egész forradalmi szervezetünk eszmei-politikai és akcióegységének kérdése.

II.

A demokratikus centralizmus a forradalmi kommunista szervezet eszmei-politikai és akcióegységének alapja

A Jugoszláv Kommunista Szövetség keretében az eszmei-politikai és akcióegység kiépítése szoros összefüggésben áll a társadalmi-gazdasági viszonyok fejlődésével, valamint a társadalom és a munkásosztály különböző rétegei eltérő érdekeinek az összehangolásával. A Kommunista Szövetség szerveződésének teljes egészében a szocialista öngazgatású demokrácia politikai rendszere-minél eredményesebb működésének szolgálatában kell állnia. A Jugoszláv Kommunista Szövetség egységének kiépítése

annak a harcnak az útján megy végbe, amely a technobürokratikus monopóliumok ellenállásával és azokkal szemben folyik, akik arra törekednek, hogy megakadályozzák az érdekek demokratikus összeegyeztetését, akik kétségbe vonják nemzetünk és nemzetiségeink egyenrangúságát és a munkásosztály érdekeinek döntő szerepét.

A Kommunista Szövetség vezető szerepének megvalósítása terén rendkívüli jelentőségük van a pártban uralkodó viszonyoknak, ezért azokat a forradalmi és akcióegység leghatékonyabb eszközeiként fejlesztjük. A Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusa biztosítja a legszélesebb demokráciát a politika kialakításához és a döntéshozatalhoz, valamint a végrehajtásukhoz szükséges egységet. A demokratikus centralizmus lehetővé teszi a JKSZ minden tagjának, alapszervezetének és vezetőségének, hogy teljes mértékben kifejezésre juttassa kezdeményező- és alkotókészségét. A demokratikus centralizmus nemcsak társadalmunk demokratikus fejlődésének, de a munka, valamint a munkásosztály felszabadulásáért folyó harc előfeltétele is.

A demokratikus centralizmus a forradalmi politikai szervezetben elszakíthatatlan kapcsolatban van a forradalmi szervezet céljaival, ennek elérési útjával és módjával, a szervezetnek a társadalomban elfoglalt helyével és szerepével, a gazdasági, szociális, politikai és más változásokkal. A demokratikus centralizmus kijelöli a forradalmi szervezet tagjának pártépítési feladatait is.

Világszerte, de nálunk is jelentős mértékben eluralkodott a meggyőződés, mely szerint a demokratikus centralizmus kizárólag a kommunista párt belső ügye, körülbelül olyképpen, mint ahogyan azt az egyik mai szovjet teoretikus meghatározta: „A lenini típusú párt belső életének mechanizmusát a demokratikus centralizmus elvei határozzák meg, amelyek harcra kész, egységes szervezetté teszik, feltételeket teremtenek a pártdemokrácia fejlesztésére, de megóvják a pártot a megcsontosodástól, a megtorpanástól és a szektásságtól is.” Ez a szűk látókörű felfogás abból a feltételezésből indul ki, hogy a demokratikus centralizmus túlnyomórészt olyan elvek megváltoztathatatlan halmaza, amely meghatározza a kommunista párt belső életét és viszonyait.

Az ilyen felfogásnak számos oka van. Egyrészt azon alapul, hogy az államszocializmus országában uralmon levő kommunista pártokban a demokratikus centralizmus alapelvei nem változtak az új hatalom felállításától a mai napig. (Ez alól kivételt képez a demokratikus centralizmus deformálódása a SZKP-ben Lenin korától a sztálinizmusig.) Másrészt azzal magyarázható, hogy fejletlen a hazánk szocialista társadalmának fejlődéséről alkotott eszmei-politikai és elméleti tudat, s emiatt nemcsak a forradalmi kommunista szervezet helyzete, szerepe és természete változik meg a szocialista öngazgatású társadalomban, hanem a demokratikus centralizmussal kapcsolatos elvei is.

Annak a nézetnek, mely szerint a demokratikus centralizmus a kommunista párt kifejezetten belső ügye, abban rejlenek a gyökerei, hogy nem ismerték fel eléggé a szocialista társadalom és a forradalmi szer-

vezete közötti dialektikus viszonyt, s ezzel szerveződésének és tevékenységének alapvető elvét — a demokratikus centralizmust sem.

A spontán haladás és a szocialista társadalom fejlődésének tudatos irányítása határozzák meg a kommunisták szervezetének természetét és a benne uralkodó demokratikus centralizmus alapelveit. Ez a haladás és az ilyen irányú fejlődés a szocialista társadalom belső ellentmondásai által kiváltott harc keretében játszódik le. A kommunista szervezetnek mint a társadalom vezető erejének szerepéhez tartozik, hogy ebben a harcban hozzájáruljon a régi társadalom — kapitalista és néha kapitalizmus előtti — maradványainak felszámolásához, túlhaladásához, a szocialista társadalom megszilárdításához és új minőségeinek felülkerekedéséhez. Emellett a kommunista szervezetnek hozzá kell járulnia azon erők és törekvések (bürokratizmus, technokratizmus, nemzeti önzés és csoportérdek) legyűréséhez, amelyek a társadalom stagnálását idézik elő és konzerválják a meglevő viszonyokat. E harc eredményessége érdekében a kommunista élgárdának alkalmazkodnia kell a társadalmi feltételekhez; szerepének, helyének, szerveződésének, munkája tartalmának és módszereinek meg kell felelniük a szocialista társadalmi viszonyok szükségleteinek és folyamatainak. Ez azt jelenti, hogy a forradalmi kommunista szervezet demokratikus centralizmusának elveit a meghatározott ország és nép objektív történelmi, társadalmi-gazdasági, nemzeti és kulturális sajátosságai határozzák meg. A demokratikus centralizmus fogalmának meghatározásában előforduló szubjektivizmus és voluntarizmus súlyos károkat okozhat a munkásosztálynak és a dolgozóknak, a forradalmi mozgalomnak és a kommunista szervezetnek.

A mai szocializmusban a szubjektivista voluntarizmus legelterjedtebb formája a dogmatizmus, amelynek terjesztője az etatista bürokrácia, a vállalati technokrácia és a technobürokratikus ösztönösség az államszocializmus társadalmában. Ezek ugyanis leggyakrabban nagyállami nacionalizmussal és hegemonizmussal párosulnak. Ennek a jelenségnek a végső megnyilvánulása a sztálinizmus.

A szocialista társadalom fejlődésében előforduló alapvető ellentmondások kifejezésre jutottak a mi gyakorlatunkban is. Ezek feltételezik és meghatározzák azokat a lényegbevágó problémákat, amelyek ellen a Kommunista Szövetség küzd az állam elhalása felé vezető úton. Ezek a problémák és a szocializmus további fejlődéséért folyó eszmei és politikai harc szükségletei feltételezik és határozzák meg a demokratikus centralizmus elveit is a Kommunista Szövetségben.

A Kommunista Szövetség társadalmi szerepének és felelősségének megvalósításában kiütköző alapvető ellentmondások lényege kettős funkciójában rejlik. A KSZ egyrészt a termelők közössége belső eszmei és politikai erejének szerepét tölti be, ami az önigazgatás, a humanista és demokratikus társadalmi tudat tényezője, másrészt pedig a munkásosztály osztályjellegű, történelmi társadalmi érdekeinek forradalmi eszköze, amely közvetlen felelősséggel tartozik a munkásosztály és a dolgozók hatalmáért. És a Kommunista Szövetségnek e két funkciója bizonyos el-

lentéteket tartalmaz. Az első abban nyilvánul meg, hogy a hosszú távúak mellett magában hordozza a közvetlen mindennapos öngazgatási érdekeket is, amelyek néha ellentétben állnak a közös érdekekkel. A második pedig abban, hogy a társadalom általános és közös érdekeinek érvényesítése mellett az igazgatási struktúrák, illetve technobürokrata törekvések hatása alá kerül.

A Kommunista Szövetségnek szerepe megvalósítása közben ki kell küszöbölnie és át kell hidalnia ezeket az ellentmondásokat azzal, hogy szüntelenül szilárdítja belső egységét. A szocialista társadalom fejlődésével és a politikai monopólium megszüntetésével ugyanis minőségi változáson megy keresztül a Kommunista Szövetség társadalmi szerepe és erősödik demokratikus funkciója, miközben gyengül a centralisztikus funkció. A demokratikus funkció erősödése azt jelenti, hogy a Kommunista Szövetségben egyre több kommunista aktivizálódik alkotó módon, s hogy egyre szerteágazóbban tevékenykednek alapszervezeteik. Fokozódik a tagság és a szervezetek szerepe, növekszik a dolgozók és a szervezetek felfelé irányuló hatása a véleményharc belső formáinak terjedésével, az összes alkotó jellegű társadalmi erők bevonásával és a tudománnyal való kapcsolatteremtésükkel, valamint a demokratizmus erősödésével a döntéshozatalban. A Kommunista Szövetség demokratikus funkciójának erősödése nem jelenti azt is, hogy fokozatosan valamiféle nevelő szervezetté vagy vitaklubrá válik. A centralista funkciónak nem szabad oda vezetnie, hogy olyan társadalmi menagerré váljék, amely mindenről dönt.

Azoknak az eredményeknek az alapján, amelyeket a szocialista erők társadalmi-gazdasági és politikai struktúrájuk fejlesztésében elértek, két szakaszra osztható öngazgatású fejlődésünk. A mérföldkövet a JSZSZK alkotmánya és a JKSZ X. kongresszusa jelenti, illetve azok az események, amelyek 1974-ben játszódtak le. Az öngazgatás fejlődésében beállt fordulat ezen momentumainak jelentőségével Josip Broz Tito foglalkozott a JKSZ X. kongresszusán betervezett beszámolójában:

„A politikai összetűzésekben és az ideológiai szembehelyezkedésekben kifejezésre jutott ellentmondások rámutattak arra, hogy társadalmunk történelmi válaszúthoz érkezett... Tudatában voltunk ennek, ezért akciót indítottunk és kezdeményeztük az alkotmány módosítását is. Mindenekelőtt az volt a szándékunk, hogy az alkotmány módosításával megszilárdítsuk és tovább fejlesszük társadalmi, gazdasági és politikai rendszerünknek éppen ezeket a lényegbevágó viszonyait..., és hogy a munkásosztály számára biztosítsuk mindazokat a feltételeket, hogy valóban maga döntsön munkájának eredményéről, döntő szerepet játsszon valamennyi társadalmi ügy intézésében, továbbá, hogy fejlesszük a nemzetek közti viszonyokat az egyenjogúság és a szolidaritás alapján. Az volt a szándékunk, hogy az alkotmányos rendszert megszabadítsuk a bürokrata és centralista viszonyok maradványaitól, amelyek lehetőséget nyújtottak a nemzeti egyenjogúság megbontására... Az volt a meggyőződésünk, hogy ezzel mérhetjük a legerősebb eszmei és politikai csapást

azokra az erőkre, amelyek rendszerünk munkásosztály jellegét és a Jugoszláv Kommunista Szövetség vezető eszmei és politikai szerepét megtámadták.

A JSZSZK új alkotmánya és a köztársaságok meg a tartományok alkotmányai világosan kijelölték a szocialista öngazgatási viszonyok további fejlődésének útját... A munkásosztály ezért fogadta el az alkotmánymódosításokat nagy forradalmi változásként...

Az új alkotmány gyökeres változásokat eszközölt a politikai rendszerben. Ezeknek a módosításoknak az a lényege, hogy biztosítsuk a munkásosztály és általában a dolgozók uralkodó helyzetét a hatalom funkciójának gyakorlásában és egyéb társadalmi ügyek igazgatásában, továbbá, hogy az egyenjogúság és a szolidaritás alapján tovább fejlődjének a nemzetek és nemzetiségek közötti viszonyok és valamennyi köztársaság és autonóm tartomány felelőssége a sajátos és közös fejlődésért. Az öngazgatás ezáltal a társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok teljes rendszerévé válik.

Ezekből az eszmei alapokból kiindulva, először az alkotmányfüggelékkel, majd az új alkotmánnyal kiépítettük a föderatív rendszert, amely a maga elvi következettségével egyedül áll a világon. Mivel a társult munka dolgozói rendelkeznek munkájuk eszközeivel és eredményeivel, így minden nemzetnek és nemzetiségnek lehetősége nyílik, hogy szabadon rendelkezzen a megvalósított többletmunkával, illetve, hogy döntsön saját gazdasági, kulturális és általános társadalmi fejlődésének feltételeiről. Ezen az alapon következetesen érvényesítettük azt az elvet, hogy a köztársaságokat és a tartományokat illeti meg az a jog és felelősség, hogy összhangban az egységes társadalmi és gazdasági rendszerrel, a politikai rendszer egységes alapjaival és a közös érdekekkel, amelyeket a JSZSZK alkotmánya állapít meg — önállóan rendezzék belső viszonyaikat, továbbá, hogy egyenjogúan döntsenek a föderációban a közös ügyekről.

Ezzel elhárítjuk azt a hazug dilemmát, amelyet a nacionalisták vetettek fel, s amely szerint a nemzeti érdekek előbbre valók az osztályérdekeknél, és amelyek különválasztották ezt a két érdeket."

„A nagy forradalmi változás, a történelmi fordulópont és forradalmunk új szakaszának kezdete” — ahogyan Tito elvtárs értékelte a JSZSZK alkotmányával, a köztársaságok és a tartományok alkotmányaival, valamint a JKSZ X. kongresszusával megjelölt változásokat, különösképpen a következőkben jutnak kifejezésre:

Először, *a társadalmi-gazdasági viszonyokban*. A társult munka lényege és jellege mindinkább az emberek közötti viszonyokban jut kifejezésre, akik *egyenlőségre tesznek szert* a társadalmi eszközökkel folyó munkára való jog alapján. A termelőmunkában részt vevő dolgozóból és a munka társadalmi jellegéből, valamint a társítása iránti szükségletből kiindulva a Kommunista Szövetség tovább küzd azért, hogy a dolgozó a társult munkában ténylegesen rendelkezzen a termelőeszközökkel és munkájának gyümölcseivel, s hogy döntő szerepe legyen az összes tár-

sadalmi teendők végzésében, gazdasági, kulturális és általános társadalmi fejlődésünkben. A fogyatékoságok, nehézségek és problémák ellenére a szocialista öngazgatású társult munka tartalmát mindinkább a jövedelmi viszonyok és az egyre nagyobb fokú jövedelmi átszövődés képezi. A dolgozók maguk építik ki az öngazgatású társult munka mechanizmusát.

Másodszor, *a szocialista öngazgatás politikai rendszerében*. Az öngazgatás mindinkább a dolgozók uralmává válik. A küldöttrendszer kiterjeszti az öngazgatást a társadalmi és politikai döntéshozatal terén is és átlényegíti az öngazgatást, hogy az az egyszerű társadalmi-gazdasági-ból integrális politikai rendszerre váljék. Az öngazgatás fokozatosan kiterjed azokra a társadalmi-gazdasági közösségekre is, amelyek az államhatalmat gyakorolják a községtől kezdve a köztársaságokon és tartományokon keresztül egészen a föderációig. A dolgozók döntéshozatala a munkástanácsokban, valamint a küldöttek és a küldöttségek más öngazgatási szervekben biztosítja a dolgozók közvetlen és szervezett hatását, amelyet a társadalmi újratermelés viszonyainak egészére gyakorolnak. Az öngazgatás mindinkább társadalmi-gazdasági és politikai viszonyná válik a dolgozók között, s egyúttal gazdasági és politikai rendszert képez.

Harmadszor, *a föderatív rendszerben*. A társult munkában fennálló viszonyok lényegében meghatározzák a képviseleti rendszert, a szocialista köztársaságok és a szocialista autonóm tartományok közötti viszonyok tartalmát, a klasszikus föderáció viszonyait túlhaladva. A köztársaságok öngazgatási önállósága és egyenrangúsága lényegesen szélesebb körű, mint az állam illetékessége a burzsoá föderalizmusban vagy az államszocializmusban. Ezeket a viszonyokat elemezve Edvard Kardelj arra a megállapításra jutott, hogy „a társult munka döntő szerepének és a munkásosztály, valamint minden dolgozó közvetlen hatalmának megvalósításával létrejönnek az anyagi és a társadalmi feltételek a köztársasági és föderális centralizmus tényleges áthidalásához, illetve megteremtődnek a reális feltételek arra, hogy mind a köztársaságok és az autonóm tartományok, mind pedig a föderáció öngazgatású és állami közösségként rendezkedjenek be, amelyekben a dolgozók megvalósítják meghatározott érdekeiket, s eközben elengedhetetlenül szükség van a társadalmi megállapodások és öngazgatási megegyezések demokratikus hatóeszközeire a képviselő-testületben, amelyek a társult munkabeli viszonyok kiépítésének alapvető eszközei.”

Negyedszer, *a nemzeti egyenrangúságban*. Újra érvényre jutott Lenin tézise, mely szerint a nemzeti kérdés elsősorban gazdasági és politikai kérdés, s azt nem lehet leegyszerűsíteni a kulturális autonómiára vagy más hasonlókra. Ahhoz, hogy a nemzeti kisebbségek normális nemzeti életüket élhessék, nincs szükség arra, hogy kisebbségként, hanem egyenrangú népként érezzék magukat. Azzal, hogy a bővített újratermelés eszközei minden szinten átkerülnek az öngazgatás szférájába, túlhaladottá válnak az etikus-adminisztratív centralizálás és territorializálás. Ilyen feltételek mellett a dolgozók a saját munkájuk és az össz társadalmi mun-

ka feletti igazgatással, a nemzetek és nemzetiségek egyenrangúságának és szolidaritásának viszonyai közepette, a községekben és a szocialista köztársaságokban, illetve szocialista autonóm tartományokban egyre fokozottabb mértékben fogják szabadon és az öngazgatás útján gyakorolni a munka feletti igazgatást és rendelkeznek munkájukkal, a többletmunkával, a jövedelemmel és a nemzeti javakkal. Ezzel lehetetlenné válik, hogy egyik nemzet vagy nemzetiség kizsákmányolja a másikat politikai dominanciával vagy a gazdasági egyenlőtlenség rendszere útján.

Ötödször, abban, amit az egész öngazgatási fejlődés magában hordoz, mint ahogyan azt Josip Broz Tito mondotta a JKSZ XI. kongresszusán, a mind nagyobb szabadságot, egyenrangúságot, egymástól való függőséget, a köztársaságok és tartományok mint állami közösségek és öngazgatási szubjektumok felelősségét és szolidaritását.

A jugoszláv szocialista társadalom öngazgatási alapokon végbemenő fejlődése létrehozta a szocialista öngazgatású demokrácia új rendszerét az öngazgatási érdekek demokratikus pluralizmusával. Ez a politikai rendszer a párt politikai monopóliumának tagadásaként fejlődik mind a több-, mind pedig az egypártrendszerben. A korábbi egypártrendszerünk összeegyeztethetetlen az új öngazgatási társadalmi-gazdasági viszonyokkal és politikai rendszerrel. Ez az „egypártrendszer annál hajlamosabb az elferdülésre — hangsúlyozta Edvard Kardelj — minél jobban eltávolodik a forradalom kezdeti szakaszától... Ennek keretében a pártvezetőség unió létrehozására törekszik az állami végrehajtó apparátussal, és ily módon a társadalomban jelentkező technobürokratikus törekvések eszközévé válik. Ilyen esetekben az egypártrendszer könnyen a társadalmi ellentétek és konfliktusok voluntarista döntőbírájává válhat. Így az egypártrendszer, amely az osztály fegyvere volt, fokozatosan az osztály és a társadalom feletti technobürokratikus uralom fegyverévé válhat. Ezt a veszélyt előrejelezte már a párizsi kommün és Marx is, de az sohasem volt időszerűbb, mint ma, vagyis a jelenlegi szocialista gyakorlatban.”

A Kommunista Szövetség sikerei abban a harcban, amelyet a dolgozók és polgárok öngazgatásának és az öngazgatási pluralizmus rendszere kiépítésének alapjain folytatott, újabb változásokat követelt a Kommunista Szövetség szerveződésében és tevékenységi formáiban. Ezen változásokkal kívánja kiküszöbölni mindazokat a fogyatékoságokat, amelyek eltávolítják a munkásosztály, illetve a dolgozók mindennapos létérdekeitől, munkájától és életétől. Ezeknek a változásoknak a lényege, hogy tovább fejlődjenek a demokratizmus a Jugoszláv Kommunista Szövetségben, azaz a demokratikus tartalmak és a demokratikus centralizmus elveinek formái.

Pártunk háború utáni kongresszusain, az öngazgatás fejlődésével összhangban, változtak a viszonyok is és ezzel a demokratikus centralizmus elvei is. A demokratikus centralizmus koncepciója és gyakorlata, amelyet a JKP V. kongresszusa fektetett le, kifejezték a viszonyokat és a szocializmusért folyó harc szükségleteit a forradalmi etatizmus, va-

lamint az állami és politikai centralizmus feltételei között. Azonban az V., a VII., a VIII. és a IX. kongresszus eszközölte változások, s a Jugoszláv Kommunista Párt nevének Jugoszláv Kommunista Szövetségre való átváltoztatása ellenére is minőségi változás csak a JKSZ X. kongresszusa után következett be. A demokratikus centralizmus koncepciója és gyakorlata, amelyet ezen a kongresszuson fektettek le, a XI. kongresszuson pedig kibővítették, kifejezi a szocialista forradalom viszonyait és szükségleteit, azért a forradalomért, amely túlhaladja az etatizmust a technobürokrata erőkkkel való kemény összecsapás útján, vagyis kifejezésre juttatja a tovább fejlődő szocialista öngazgatást.

A Jugoszláv Kommunista Szövetségben végrehajtott, a JKSZ X. kongresszusáig végbemenő változások határozott lépést jelentettek a párt politikai monopóliumának túlhaladása és az egypártrendszer fejlesztése útján, amely arra irányult, hogy minél szorosabb kapcsolatot hozzon létre a vezető társadalmi erők és a munkásosztály, valamint a legszélesebb néprétegek között a demokratikus egymás közötti viszonyok közepette.

A JKSZ X. kongresszusa óta a Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusának lényegbevágó alkotórésze a köztársaságok és autonóm tartományok kommunista szövetségeinek egyenrangú helyzete, önállósága, közös és azonos felelősségi elve. Új tényező tehát a kezdeményezés, az önállóság, alkotómunka és a felelőség fejlődése a köztársaságok és az autonóm tartományok kommunista szövetségeinek munkájában, illetve munkásosztályunk élcsapata forradalmi egységének erősítésében. Ez előfeltétele annak is, hogy sikerrel megvalósuljanak a Kommunista Szövetség, az alkotmány és a társult munka törvényének legfontosabb feladatai.

Az ily módon megváltoztatott viszonyokkal, a szerveződés és tevékenység módszerével a Kommunista Szövetség sikerrel megvalósíthatja vezető szerepét, a munkásosztály és a dolgozók, a nemzetek és nemzetiségek szociális és nemzeti érdekeit olyan feltételek közepette, amelyekről az imént szóltam, s amelyek egyúttal magukban foglalják alapvető programcéljainkat is. Csakis az ily módon szerveződő Kommunista Szövetség vezetheti sikerrel azt a harcot, amely a társadalmi-gazdasági viszonyokban felszabadítja a munkát, a munkásosztályt, a népeket és az embert. Csakis ilyen elveken szerveződve folytathat sikeres harcot Kommunista Szövetségünk a szocialista öngazgatás politikai rendszerének kiépítéséért. Csakis ezen az alapon harcolhatja ki az etatista és centralista erőkkel és törekvésekkel szembeállva föderációnk öngazgatási jellegét és a köztársaságok és tartományok egyenrangúságát, valamint az öngazgatású köztársaságok és öngazgatású autonóm tartományok nemzeteinek és nemzetiségeinek egyre nagyobb szabadságát, egyenrangúságát, egymástól való függőségét, felelőségét és szolidaritását.

A társadalmi-gazdasági viszonyokban, a politikai rendszerben és a Kommunista Szövetségben végrehajtott változások meghatározták a társadalmi-politikai szervezetek helyzetét, legfőbb tulajdonságait és szerepét

önigazgatású társadalmunkban, különösképpen pedig a Szocialista Szövetség és a szakszervezet szerepét.

Ezzel összhangban, a demokratikus centralizmus a Jugoszláv Kommunista Szövetség elméleti-gyakorlati eszközeként, amelyet a szocialista társadalom belső ellentmondásainak felszámolásában és fejlődésében használt fel, lényegbevágó változásokon ment keresztül, amelynek útján minőségileg új módon jut érvényre demokratikus komponense.

Mindezek a változások, amelyek a társadalmi-gazdasági viszonyokban és a politikai rendszerben, továbbá a nemzeti viszonyokban, a föderáció jellegében, valamint a társadalmi-politikai szervezetekben végbementek — vagy ahogyan Tito elvtárs nevezte őket: „a hatalmas forradalmi változások”, „a történelmi válaszut” és „forradalmunk új szakaszának kezdete” —, azt jelentik, hogy a döntéshozatal ereje nálunk áthelyeződött a politikai és állami csúcspontokról a társadalom alapjába, a munkásosztályra, a dolgozókra és a polgárookra, akik — a Jugoszláv Kommunista Szövetséggel az élükön — az integrális öngazgatási rendszerben építik a szabadon társult munka független köztársaságát.

Az egyenrangúság, az önállóság, a köztársaságok és az autonóm tartományok kommunista szövetségeinek közös és azonos felelősségének elvei egy egészet képeznek, de ennek az egésznek a keretében nem kerültek be a Szerb Kommunista Szövetség statútumába, s nincs feldolgozva átfogóan a Szerb Kommunista Szövetség szerveződése Vajdaság Kommunista Szövetségével és Kosovo Kommunista Szövetségével. Pedig ebből kellene kiindulni, hogy kiépülhessen a Szerb Kommunista Szövetség egysége. Tehát a Szerb Kommunista Szövetség egységéről van szó, amely részeinek önállóságán és egyenrangúságán alapszik.

A közelmúltban hangoztatott követelés, hogy a Szerb Kommunista Szövetséget az autonóm tartományok kommunista szövetségeivel egységes szervezetté kell nyilvánítani, nincs összhangban a Jugoszláv Kommunista Szövetség X. és XI. kongresszusain elfogadott statútumokkal. Ezen statútumok szerint a Jugoszláv Kommunista Szövetség egységes szervezet, míg a köztársaságok és az autonóm tartományok kommunista szövetségeinek más sajátosságai vannak.

A Szerb Kommunista Szövetség egyes fórumainak és szerveinek határozatai, amelyeket alacsonyabb szervként kötelezően végrehajtanának Vajdaság és Kosovo Kommunista Szövetségének fórumai és szervei, szervezetei és tagsága, oda vezethetnének, hogy az autonóm tartományokban korlátozódniának a társult munkabeli dolgozók azon jogai, hogy munkájuk eredményével rendelkezzenek. Ezenkívül az autonóm tartományokban korlátozódniának a nemzetek és nemzetiségek abbeli jogai, hogy szabadon rendelkezzenek a megvalósított többletmunkával, vagyis, hogy dönthessenek gazdasági, kulturális és általános társadalmi fejlődésük feltételeiről. Ezzel csorba esett az autonóm tartományok jogán, hogy — az egységes társadalmi-gazdasági rendszerrel, a politikai rendszer egységes alapjaival és azokkal a közös érdekekkel összhangban, amelyeket a JSZSZK alkotmányában meghatároztak — önállóan rendezzék

belső viszonyaikat, s hogy önállóan döntsenek a közös ügyekről a föderációban.

A Szerb Kommunista Szövetség fórumai és szervei határozatának végrehajtása közben az autonóm tartományokban levő kommunista szövetségek, illetve azok küldöttségei és küldöttei bizonyos esetekben összeütközésbe kerülnének a társult munka, a helyi közösségek és más öngazgatási struktúrák küldöttségeivel és küldötteivel, akik alkotmányos jogaik és kötelezettségeik, valamint a Jugoszláv Kommunista Szövetség politikája alapján gyakorolják öngazgatási jogaikat. Ilyen esetekben a küldöttek, akik a Kommunista Szövetség tagjai, abba a helyzetbe kerülnének, hogy választaniuk kellene öngazgatási bázisuk, illetve a Szerb Kommunista Szövetség fórumainak és szerveinek eltérő álláspontja közül. Az ilyen viszonyok belső összeütközéshez vezetnének a küldöttrendszerben és az öngazgatási bázisban, a társult munkában és helyi közösségekben. A belső összeütközések lehetősége és a kríziselemek pedig a társadalmi-politikai szervezetekbe is, különösképpen az autonóm tartományok kommunista szövetségeibe is behatolnának.

A belső összeütközések és kríziselemek lehetőségét megakadályozták a JKSZ X. kongresszusának eszmei-politikai állásfoglalásai és a szervezeti szabályzat. Ezen a kongresszuson megtörtént a viszonyok további demokratizálása az egységes Jugoszláv Kommunista Szövetségben és a demokratikus centralizmusról szóló elveiben, amellyel a rendszer teljes egészében megőrizte és fejlesztette szükséges belső következetességét. A többi változások mellett ezzel a nemzetek és nemzetiségek, illetve a köztársaságok és tartományok egyenrangúsága — amelyet az 1974-es alkotmány fektetett le — a Kommunista Szövetségben is megoldást nyert, hozzáidomult a köztársaságok és tartományok új alkotmányos helyzetéhez. A Jugoszláv Kommunista Szövetség szabályzati rendelkezéseiben új viszonyok alakultak ki a kommunisták tartományi, köztársasági és szövetségi szervezetei, fórumai és szervei között. Nemcsak az önállóságuk, de az egyenrangúságuk és felelőségük is nagyobb lett, s ez a Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusa egyik lényegbevágó elvévé vált.

Az egységes Jugoszláv Kommunista Szövetség felsorolt, lényegbevágó belső viszonyait, szervezését és demokratikus centralizmusát meg kell valósítani a párt minden részében, hogy az egész országban kifejthesse hatását és fejlődhessen az öngazgatás integrális rendszere. Ez pedig azt jelenti, hogy a Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusa elveinek a köztársaságok és tartományok kommunista szövetségeinek helyzetéről és viszonyairól alapul kellene szolgálniuk a viszonyok rendezéséhez a Szerb Kommunista Szövetségben, amelynek keretébe tartoznak az autonóm tartományok kommunista szövetségei.

Az ilyen viszonyok lehetetlenné tennék a majorizálást, leszavazást a döntéshozatalban, illetve a hierarchikus viszonyokat a Szerb Kommunis-

ta Szövetség fórumai és szervei, illetve az autonóm tartományok kommunista szövetségeinek fórumai és szervei között.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusa irányelveinek érvényre juttatása végett a Szerb Kommunista Szövetségben is össze kell hangolni azon szervek, fórumok és szervezetek viszonyát, amelyek a JKSZ statútuma értelmében egyenrangúak, önállóak és azonos felelősséggel tartoznak a Jugoszláv Kommunista Szövetségnek. Azoktól a köztársasági szervezetektől eltérően, amelyek összetételében a Kommunista Szövetségnek nincsenek más önálló és egyenrangú szervezetei, a szerbiaiban okvetlenül érvényre kell juttatni a JKSZ demokratikus centralizmusáról szóló elvet, egyaránt tiszteletben tartva a Szerb Kommunista Szövetség sajátosságát, illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség egységes elveit. A Szerb Kommunista Szövetségnek fel kell számolnia a tartományok iránti azon viszonyulását, amelyet már a JKSZ X. kongresszusa elévültnek nyilvánított.

A demokratikus centralizmus megvalósításáért folytatott harcban a Jugoszláv Kommunista Szövetség megvalósítja az integrálódást Jugoszlávia munkásosztályán belül is és fejleszti annak eszmei-politikai és akcióegységét abban a harcban, amelyet az a munka, saját maga, a népek és az ember felszabadításáért folytat. Ez lényegbevágó kötelessége a köztársaságok és autonóm tartományok kommunista szövetségeinek, tagjainak és szervezeteinek. A Kommunista Szövetség eszmei-politikai és akcióegysége annak a köztársaságnak a szintjén, amelyben autonóm köztársaságok vannak, megvalósítható az önállóság, az egyenrangúság és az azonos felelősség elvei alapján. A Jugoszláv Kommunista Szövetség programja, s a fórumaiban és szerveiben meghatározott politikai és álláspontok alapján, a Szerb Kommunista Szövetség, Vajdaság Kommunista Szövetsége és Kosovo Kommunista Szövetsége önállóan hozzák meg határozataikat és állásfoglalásaikat, s azért közvetlen és teljes felelősséggel tartoznak köztársaságuk és autonóm tartományuk kommunista szövetségének tagsága, továbbá a Jugoszláv Kommunista Szövetség és fórumai, valamint szervei előtt. A Szerb Kommunista Szövetség állásfoglalásait közös demokratikus viták, nézőpont egyeztetés és döntéshozatal útján dolgozzák ki a Szerb Kommunista Szövetség fórumaiban és szerveiben.

Olyan megjegyzések is elhangzanak, melyek szerint a Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusa elveinek érvényesítése a Szerb Kommunista Szövetségben, a Szerb Kommunista Szövetség „föderálását” jelentené. Ismeretes, hogy 1937-ben megalakult a Szlovén Kommunista Párt és Horvát Kommunista Párt, s ezzel párhuzamosan önállósult a JKP szerbiai, vajdasági, Bosznia Hercegovina-i, Crna Gora-i és makedóniai tartományi bizottsága. Ezt megelőzően a Jugoszláv Kommunista Párt 1934. évi IV. országos értekezletének határozatával, illetve a Horvát és a Szlovén Kommunista Pártok megalakításával, valamint a Makedón Kommunista Párt küszöbön álló megalakításával kapcsolatban Blagoje Perović így írt 1935-ben a Proleterben:

„A Horvát és a Szlovén KP létrehozásával nem föderatív pártszervezet megalakítására törekszünk, s az nem jelenti Jugoszlávia pártbeli megosztását.”

Ezekre a változásokra a Jugoszláv Kommunista Szövetségben a forradalmi harc és a nemzeti kérdés megoldásáért folyó harc egyesítésével került sor, és soha senki sem minősítette a Jugoszláv Kommunista Párt föderálásának.

Később, 1948 végéig létrejött a Szerb Kommunista Párt, Crna Gora Kommunista Pártja, Bosznia és Hercegovina Kommunista Pártja és Makedónia Kommunista Pártja. Mindezt soha senki sem tekintette a Jugoszláv Kommunista Párt föderálásának.

A JKSZ 1969-ben tartott IX. kongresszusán létrejött Vajdaság Kommunista Szövetsége és Kosovo Kommunista Szövetsége.

A JKSZ X. kongresszusán beterjesztett beszámolójában Tito elvtárs szólt a Jugoszláv Kommunista Szövetség föderálásáról, vagyis éppen azon a kongresszuson, amelyen a JKSZ statútumában lefektették a köztársaságok és autonóm tartományok kommunista szövetségeinek egyenrangúságáról, önállóságáról, közös és azonos felelősségéről szóló elveket. Tito elvtárs a föderalizmusról és a Jugoszláv Kommunista Szövetség föderalizmusáról nem annak szerveződése szempontjából szólt, hanem olyan értelemben, hogy a föderálás és a Jugoszláv Kommunista Szövetség föderalizmusa olyan frakciós tevékenységet ért, amely eltér a Jugoszláv Kommunista Szövetség egységes politikájától: etatikus elhajlást, bürokratikus centralizmust, technokratizmust, és nacionalizmust. Ezek szerint a Kommunista Szövetség föderálása és a föderalizmus eszmei-politikai, nem pedig szervezeti kérdés.

A demokratikus centralizmus megvalósítása a Jugoszláv Kommunista Szövetség forradalmi harcának elméleti-gyakorlati eszközeként a Szerb Kommunista Szövetségben és az autonóm tartományok kommunista szövetségeiben ennél fogva nem jelenti a Szerb Kommunista Szövetség föderálását. Ellenkezőleg, a JKSZ demokratikus centralizmusa elveinek következetlen végrehajtása a Szerb Kommunista Szövetségben és az autonóm tartományok kommunista szövetségeiben eltérést jelent a Jugoszláv Kommunista Szövetség egységes politikájától, ez a Kommunista Szövetség föderálása. Ugyancsak a Szerb Kommunista Szövetség föderálását és föderalizmusát jelenti a demokratikus centralizmus olyan alkotóelemeinek fenntartása a Szerb Kommunista Szövetségben és az autonóm tartományok kommunista szövetségeiben, amelyek formájuk és tartalmuk tekintetében társadalmunk fejlődésének túlhaladott etatisztikus szakaszában jöttek létre.

Az egyenrangúság bevezetése a Szerb, a Vajdasági és a Kosovói Kommunista Szövetségbe nem jelenti a Szerb Kommunista Szövetség föderálását és föderalizmusát, hanem a viszonyok demokratizálását és összehangolását a Szerb Kommunista Szövetségben azokkal az elvekkel, ame-

lyeket nyolc évvel ezelőtt elfogadtak és megvalósítottak a Jugoszláv Kommunista Szövetségben.

A JKSZ demokratikus centralizmusa elvi és gyakorlati alapjainak elfogadása a Szerb Kommunista Szövetségben hozzájárul minden olyan vitás kérdésnek a megoldásához, amely felmerül a Szerb Szocialista Köztársaság és a szocialista autonóm tartományok viszonyaiban, s előmozdítja azok kiküszöbölését a szocialista öngazgatás, a küldöttrendszer és a Jugoszláv Kommunista Szövetség politikájával összhangban.

III.

Ha a vitás kérdést elméleti síkon próbálnánk megközelíteni, akkor azt mindenképpen a Jugoszláv Kommunista Szövetség egészének és részeinek viszonyára, valamint e részek közötti viszonyra vezethetnénk le. A Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusának és viszonyának elméleti megalapozásánál nem szabad figyelmen kívül hagynunk két mozzanatot. Az első, hogy a jugoszláv munkásosztály egységes, a második, hogy ez a munkásosztály, amelyben e forradalmi szervezetünk működik, helyzetének megváltoztatásáért harcol, amelyben most objektum, de a szubjektum szerepét kellene betöltenie a társadalmi mozgásokban.

Ilyen alapon állandó forradalmi változások mennek végbe, amelyek tartalma tulajdonképpen a szocialista öngazgatás, s e változások keretében gazdagodik a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúsága. Ebben az esetben soha nem gondoltunk arra, hogy egy egyenjogú nemzeti absztraktum jön létre, sem arra, hogy valami nemzeti jelenséget alkotunk, hanem a termelők viszonyának alapvető változására, akik szociális vonatkozásban felszabadulnak, s egyidejűleg nemzetiségi szempontból is egyre inkább egyenjogúak lesznek. A cél a termelők teljes egyenrangúsága és szolidaritása. E változások tartalma és hordozója az öngazgatás forradalmi folyamata.

Amikor a Jugoszláv Kommunista Szövetség demokratikus centralizmusáról, valamint az egész és a részek viszonyáról van szó, senki sem vitatja el, hogy van többség és kisebbség, a Kommunista Szövetségnek vannak alacsonyabb és magasabb fórumai és különféle szervei, s a közöttük meglévő viszonyokat alapszabályzat rendezi. Minden konkrét alaphelyzetben, minden konkrét kérdésben létrejön a többség és a kisebbség, és ugyanakkor harc folyik a szervezet eszmei-politikai és akcióegységéért.

Egy lényeges kérdés mégis vitás, amelyből más különbségek is adódnak. Az *egységes* jugoszláv munkásosztályban és az *egységes* forradalmi öngazgatási folyamatban a Jugoszláv Kommunista Szövetség *egységes* szervezet. A Jugoszláv Kommunista Szövetségnek megvan minden olyan tulajdonsága, amely egy egységes forradalmi politikai szervezetet jelle-

mez: program, statútum, demokratikus centralizmus, kongresszus, központi bizottság, tagjainak és szervezetének eszmei-politikai és akcióegysége. Erről itt kimerítően szoltunk.

A Kommunista Szövetségben a viszonyok, a közte és részei közötti viszonyok változtak, mégpedig a társadalomban végbemenő változásokkal összhangban, amelyek forradalmi harcának eredményeként jelentkeztek. Ezek a változások egyébként állandóak voltak, de a minőségleg is új viszonyok a JKSZ X. kongresszusán, illetve utána alakultak ki. Ezeket a viszonyokat a JKSZ statútumában találjuk meg a legkifejezőbb módon, s ezekben vannak rögzítve összes elméleti felismeréseink is. A JKSZ tizedik kongresszusától a Jugoszláv Kommunista Szövetség részei, vagyis a köztársaságok és a tartományok kommunista szövetségei alapszabályzatilag egyenrangú, önálló, egységes és egyformán felelős szervezetekként vannak rögzítve. A JKSZ statútumában tehát igen világosan van fogalmazva az elhatárolás: a Jugoszláv Kommunista Szövetség *egységes szervezet*, a köztársaságok és a tartományok kommunista szövetségei pedig *egyenrangú, önálló, közös és egyformán felelős szervezetek az egységes Jugoszláv Kommunista Szövetségben*.

E vita kiindulópontjául azok a törekvések szolgálnak, amelyek szerint egy köztársasági kommunista szövetség — elvben teljesen mindegy, hogy melyik köztársasági vagy tartományi kommunista szövetségről van szó — olyan *egységes* szervezet tulajdonságait ölti magára, amilyen a JKSZ statútuma szerint *csak* a Jugoszláv Kommunista Szövetség lehet. A Jugoszláv Kommunista Szövetség rendelkezik saját programjával, statútummal, vannak kongresszusi és Központi Bizottsága, tagjai és szervezetei, a köztársaságok és a tartományok kommunista szövetségei, s mi mindannyian ennek az egységes politikának a végrehajtói vagyunk. Bármelyik köztársaság vagy tartomány kommunista szövetségének elméletileg egységessé való nyilvánítása, ami a forradalmi gyakorlatban is csak a Jugoszláv Kommunista Szövetség kizárólagos tulajdonsága, tulajdonképpen azoknak a szervezeteknek, a köztársaságok és tartományok szervezeteinek a kiválását jelentené az egységes jugoszláv munkásosztályból, az egységes jugoszláv forradalmi öngazgatási folyamatból és az egységes Jugoszláv Kommunista Szövetségből. Ebből a szempontból, a jugoszláv forradalmi mozgalom egészének szempontjából az egységes jelző csak a Jugoszláv Kommunista Szövetséget illeti meg.

Erről a kérdéstről egyébként megbeszéléseket, vitákat folytatnak. Azért vitáznak, mert a Szerb Kommunista Szövetség, valamint a Vajdasági és a Kosovói Kommunista Szövetség közötti viszonyok vonalán nem érvényesültek maradéktalanul az egyenrangúság, az önállóság, a közös és egyéni felelősség elvei. A Szerb Kommunista Szövetség statútumában csak az önállóság elve található meg egyedül.

A kérdés most így vetődik fel: Milyen a viszony az egész és a részek között, s ezen az alapon a részek között is? Elméletileg forradalmi gyakorlatunk egészén alapszik és ennek felel meg, amely a Jugoszláv Kommunista Szövetség statútumában megállapított viszonyokat affirmálja.

Ez először is azt jelenti, hogy Szerbia, Vajdaság és Kosovo Kommunista Szövetsége egyenrangú, önálló, közösen és egyformán felelős szervezet az egységes Jugoszláv Kommunista Szövetségben, s nem alá- és fölérendeltek, másodsor pedig, hogy a Vajdasági Kommunista Szövetség és a Kosovói Kommunista Szövetség a Szerb Kommunista Szövetség kötelekébe tartozik. Eszmei-politikai és akcióegységük, vagyis az egész Szerb Kommunista Szövetség eszmei-politikai és akcióegysége tehát az egyenrangúság, önállóság közös és külön-külön felelősség alapján kellene, hogy megvalósuljon az egységes Jugoszláv Kommunista Szövetségben.

Ez a vita egyébként nem független társadalmunk valódi történéseitől. Nehézségeink ellenére, amelyekről e két nap alatt sokat beszéltünk, a szocialista öngazgatásért folytatott harc állandóan napirenden van, egyfelől, mint pártunk egységének szükségessége, a Jugoszláv Kommunista Szövetség eszmei-politikai és akcióegységének szükségessége, másfelől az öngazgatású önállóságnak és egyenrangúságnak minél teljesebb szükségessége. Ezekről az úgymond dialektikus ellentmondásokról vitázunk most is. Mindenekelőtt az önállóságról és az egyenrangúságról van szó, a termelési viszonyról, arról a forradalmi szükségességről, hogy minden közvetlen termelő önállóan és egyenrangúan, döntsön saját munkájának feltételeiről, eszközeiről és eredményéről, amit lehetővé tesz szocialista öngazgatású rendszerünk és föderatív államberendezésünk. Természetes tehát, hogy ebben a fejlődésben a mind nagyobb egyenrangúságnak állandóan az érdeklődés központjában kell állnia nemcsak a Kommunista Szövetségben, de egész társadalmunkban. Az egyenrangúság és a közösség voltaképpen egyazon kérdés. Ez is, amiről itt szó van egy a természetes és elkerülhetetlen kérdések közül, amelyek az öngazgatás és az egyenrangúság köréből fakadnak, amelyekről vitát kell folytatnunk, s éppen ezért nem látom okát a politikai dramatizálásnak.

Fordította *Hornok Ferenc*

Rezime

Demokratski centralizam kao teorijsko-praktični instrument revolucionarne političke organizacije i posebno Saveza komunista Jugoslavije

Autor ističe da je demokratski centralizam utemeljen u revolucionarni marksizam, pa kao takav on je činilac u složenom odnosu dijalektičkog jedinstva teorije i prakse, u praktično-kritičkoj delatnosti radničke klase, i posebno njene revolucionarne organizacije. Demokratski centralizam omogućava revolucionarnu akciju čoveka koji je spoznao istorijsku nužnost razvoja društva i sveta, oslobođenja radničke klase, naroda i čoveka.

S razvojem socijalističkog samoupravljanja i Saveza Komunista Jugoslavije

-- ukazuje autor -- principi demokratskog centralizma se isto menjaju, obo-
gaćuju se i demokratizuju. Naročito se proširuju prava i obaveze članova i os-
novne organizacije, demokratski proces u donošenju odluka i uporedo s tim
odgovornost člana i osnovne organizacije u njihovom ostvarivanju. Bez te
demokratizacije revolucionarne organizacije nema ni demokratizacije društva,
odnosno razvoja neposredne socijalističke demokratije. Bez toga nema ni nje-
nog idejno-političkog i akcionog jedinstva, niti se ostvaruje integracija radničke
klase Jugoslavije u borbi za oslobođenje rada.

Izuzetno značajna komponenta demokratizacije jeste stalno usklađivanje
klasnog i nacionalnog, pri čemu sa svakim novim stepenom razvoja proizvod-
nih snaga, proizvodnih i društveno-ekonomskih odnosa jača i nacionalna rav-
nopravnost. To je naročito izraženo u političkom sistemu socijalističkog samo-
upravljanja i njegovom delegatskom odlučivanju uvođenjem principa da je sva-
ka socijalistička republika i socijalistička autonomna pokrajina odgovorna za
sopstveni i zajednički razvoj, čime samoupravljanje postaje celovit sistem druš-
tveno-ekonomskih i političkih odnosa.

Da bi se obezbedilo primereno mesto i uloga Saveza komunista u radikalno
promenjenom političkom sistemu i stvaralačka idejno-politička aktivnost njegovih
članova i organizacija unutar tog sistema, izvršene su odgovarajuće promene
u organizovanosti i načinu rada, u principima demokratskog centralizma Save-
za komunista Jugoslavije. One se sastoje u daljoj snažnoj demokratizaciji, u
povećanim pravima i obavezama članova i osnovnih organizacija u izgradi-
vanju i sprovođenju politike Saveza komunista Jugoslavije, u uspostavljanju
*ravnopravnosti, samostalnosti, zajedničke i podjednake odgovornosti saveza komu-
nista republika i autonomnih pokrajina u jedinstvenom Savezu komunista
Jugoslavije.*

Povod za polemiku su zalaganja da jedan republički savez komunista uzme
svoje *jedinstvene organizacije* odnosno ono određenje koje prema statutu
SKJ pripada *samo Savezu komunista Jugoslavije*. Naime odnosi u Savezu komu-
nista Srbije na relaciji sa Savezom komunista Vojvodine i Savezom komu-
nista Kosova nisu celovito ostvareni na principima ravnopravnosti, samo-
stalnosti, zajedničke i podjednake odgovornosti. U Statut Saveza komunista
Srbije uveden je samo princip samostalnosti.

Teorijski je zasnovano i odgovara celini prakse naše revolucije da se afir-
miše odnos koji je utvrđen u Statutu Saveza komunista Jugoslavije. A to
znači, prvo, da su savezi komunista Srbije, Vojvodine i Kosova ravnopravne,
samostalne, zajednički i podjednako odgovorne organizacije u jedinstvenom
Savezu komunista Jugoslavije, a ne niže i više; i, drugo, da su Savez komu-
nista Vojvodine i Savez komunista Kosova u sastavu Saveza komunista Srbije.
Njihovo idejno-političko i akciono jedinstvo, odnosno idejno-političko i akcio-
no jedinstvo celog Saveza komunista Srbije trebalo bi da se ostvaruje, dakle, na
osnovama ravnopravnosti, samostalnosti, zajedničke i podjednake odgovornosti
svakog od tih delova jedinstvenog Saveza komunista Jugoslavije.

Summary

Democratic Centralism as Theoretical and Practical Instrument of Revolutionary Organization Policy and as a Special Instrument of the League of Communists of Yugoslavia

The author points out that democratic centralism is founded in Marxism and according to that it's an element of the complex unity of dialectical theory and practice, the practical and critical activity of working class especially it's revolutionary organization. Democratic centralism enables revolutionary activity of people who realised the historical necessity of social progress in the world, liberation of working class and all mankind.

With the development of socialistic self-management and the League of Communists — says the author — principles of democratic centralism have changed, they have become richer, the rights and duties of members and basic organizations wider, democratic process of decisionmaking along with responsibility of members and the basic organizations in realising them. Without the democratisation of revolution and its organization there is no social democracy, or progress of social democracy. Neither can ideological and actional unity stand without it, nor the integration of working class in the struggle for the liberation of work.

One of the most important components of democratization is the continuing coordination of class — and national democracy, having in mind that each step made in developing the productional power, productional and economic relations strenghtens the equality. It's very much expressed in the political system of socialistic self-management and delegate system of decisionmaking, and by the application of the principle that each socialist republic and socialist autonomous province is responsible for it's own and for the common development, so self-management becomes a united system of socio-economic and political relations.

To enable an outstanding position to the League of Communists in the radically changed political system and to enable the creative ideological and political activity of their members and organizations within that system, some changes were done at organization and working methods. These consist of the further democratisation, taking bigger part in the realization of the policy of the League of Communists, in developing equality, independence, common and individual responsibility of the League of Communists of republics, autonomous provinces and the united League of Communists of Yugoslavia.

The motive of polemic is the devotion to make each League of Communists of each republic a singular organization such as the League of Communists of Yugoslavia, having no others this privilege before. Namely the relations between the League of Communists of Serbia, Kosovo and Vojvodina haven't been realised on the principles of equality, independence, common and individual responsibility. The Statute of the League of Communists of Serbia contents only one of the principles mentioned above: independence. According to theory and practice in our revolution it's been always a fact that relations have been built by the statute of the League of Communists of Yugoslavia. It means that the league of Communists of Serbia, Kosovo and Vojvodina are equal, independent and equally responsible in the League of Communists of Yugoslavia. The League of Communists of Vojvodina and the League of

Communists of Kosovo within the League of Communists of Serbia. Their ideological — political and actional unity of the League of Communists of Yugoslavia should be realized on the principles of equality independence common and individual responsibility of each part of this united and singular League of Communists of Yugoslavia.